Is-Sajd mill-Irdumijiet fl-Inħawi ta' Sannat

minn George Azzopardi B.A., M.A.

Prattika li llum spiċċat minn Ta' Sannat kienet dik tat-tixbit ma' l-irdumijiet fl-inħawi ta' Sannat stess għas-sajd tal-ħut, partikolarment il-kaħli. Dan it-tip ta' sajd kien għadu jiġi pprattikat sew sa madwar sittin sena ilu, iżda gradwalment beda jinqata' u llum nistgħu ngħidu li spiċċa għal kollox.

Dan is-sajd kien isir minn diversi rdumijiet fl-inħawi ta' Sannat: minn Ta' Bolonja (bejn il-Kantra ta' Mġarr ix-Xini u Ras in-Newwiela), Ras in-Newwiela, Ta' l-Iżgied, mill-irdumijiet iktar għoljin tal-Qortin il-Kbir u taċ-Ċnus, minn Ta' Seguna, minn Tal-Bardan, u mis-Sanap. Kien sajd perikoluż għax is-sajjieda kellhom jixxabbtu ma' rdumijiet bosta drabi għoljin u weqfin.

Minħabba li matul il-ġurnata kienu jkunu għax-xogħol, ġeneralment fil-barrieri jew fl-għelieqi, u l-ġurnata tax-xogħol kienet ittul "minn dlam sa dlam" għax kienu jibdew ix-xogħol minn qabel jisbaħ u kienu jispiċċaw wara li jidlam, is-sajd mill-irdumijiet kien isir, mill-biċċa l-kbira, matul il-lejl. Għal dan il-għan, kienu jieħdu magħhom xi fanal minħabba d-dlam.

Biex jixxabbtu jekk bil-lejl, bil-għajnuna tad-dawl mill-fanal kienu jużaw ħbula. Fil-każ ta' rdumijiet għoljin kien jintuża iktar minn ħabel wieħed: kienu jinżlu b'ħabel sa ċertu tul 'l isfel mnejn, imbagħad, kienu jkomplu neżlin biċċa oħra 'l isfel b'ħabel ieħor u jibqgħu sejrin hekk skond l-għoli ta' l-irdum sa x'ħin kienu jaslu f'post adattat mnejn kienu soltu joqogħdu jistadu. Bl-istess mod kienu jitilgħu 'l fuq wara li kienu jispiċċaw is-sajda.

Biex jiddendlu mal-ħabel, kienu jdaħħlu tarf il-ħabel f'għamla ta' ħolqa jew ingassa ġo marbat ġeneralment ta' għamla, xi ftit jew wisq, tonda u mqatta' fil-blat. Kien ikun hemm marbat ma' xifer l-irdum fuq nett minn fejn kien jiddendel l-ewwel ħabel (f'każ t'iktar minn ħabel wieħed) u, mbagħad, marbat ieħor simili kull fejn kien jiddendel ħabel ieħor 'l isfel ma' tul l-għoli ta' l-irdum. Iservu bħala alternattivi għal dawn l-imrabat, seta' kien ikun hemm ukoll toqob imqattgħin fil-blat b'mod li jinfdu minn naħa għal oħra u, allura, wieħed seta' jorbot ġo fihom tarf ta' ħabel, jew inkella saħansitra formazzjonijiet naturali fil-blat jekk mhux ukoll zkuk ta' siġar b'saħħithom biżżejjed li setgħu jservu għall-istess skop.

Ċerti postijiet (ma' l-irdumijiet) jidher li kienu magħrufin iktar minn oħrajn għas-sajd; forsi għax dawn il-postijiet partikolari kienu magħrufin għall-qbid tal-ħut jew inkella għax kienu joffru post adattat għas-sajd. Fost dawn il-postijiet insibu dak magħruf bħala "l-Faqma" fiċ-Ċnus. Il-Faqma huwa rdum imqabbeż 'l barra mill-kumplament ta' l-irdum. Dan l-irdum jidher li, għal xi raġuni jew oħra, kien magħruf mas-sajjieda tant li max-xifer fuq nett ta' dan l-irdum, fejn l-ispazju huwa pjuttost limitat, insibu mhux inqas minn erba' mrabat viċin xulxin. Wieħed partikolari jista' jkun li kien tħaffer u beda jintuża minflok ieħor ħdejh li għandu l-"ħotba" tan-nofs imtajra.

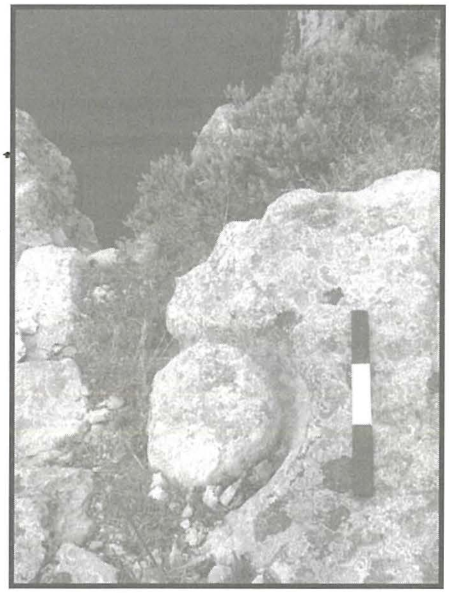

Wieħed mill-imrabat max-xifer ta' l-irdum tal-Faqma fiċ-Ċnus

Irid jingħad ukoll li t-tixbit ma' l-irdumijiet ma kienx isir biss għas-sajd iżda, xi drabi, wkoll għall-ġbir tal-bajd taċ-ċief jew

tal-gawwi, tal-frieħ tal-barbaġann jew tal-bies u, saħansitra, ġieli wkoll għall-ġbir ta' ħatab u zkuk li kienu jikbru mix-xquq ta' l-irdumijiet. Wara li kien jinqata mill-post, il-ħatab ġieli kien jintrabat f'qatet u jittella 'l fuq permezz ta' ħabel fuq tarjola mwaħħla ma' gubja f'xifer l-irdum. Dawn il-ħatab u zkuk kienu jingħataw lil tal-fran biex bihom iqabbdu n-nar u jaħmu l-fran. Kien żmien ta' faqar meta kull biċċa zokk jew ħatba kienu jinġabru, anke jekk kien hemm bżonn li jixxabbtu ma' xi rdum għalihom. Saħansitra mill-Misraħ (fejn illum hemm il-lukanda Ta' Ċenċ) kienu jniżżlu mogħoż waħda, waħda ġo xkora fuq dahar ir-ragħaj (jew fuq spallejh mingħajr l-użu ta' xkora) li kien jiddendel b'ħabel fuq biċċa xifer li kien 'l isfel daqs nofs l-għoli ta' l-irdum taħt ir-riħ tal-Misraħ. Il-mogħoż kienu jitħallew għal ċertu żmien (ġieli għal madwar tlitt xhur) jirgħu fuq dan ix-xifer kollu ħaxix imbagħad, wara, kienu jerġgħu jittellgħu 'l fuq bl-istess mod li bih kienu jkunu tniżżlu.

Li t-tixbit ma' l-irdumijiet sew jekk għas-sajd, kemm jekk għar-raġunijiet l-oħra li semmejna kien perikoluż huwa kkonfermat mid-diversi inċidenti li ġieli ġraw fejn, mhux darba jew tnejn, sajjieda xabbata waqgħu għal isfel u, b'eċċezzjonijiet rari, dejjem tilfu ħajjithom. Ġieli, saħansitra, l-katavri tagħhom damu ġranet sakemm instabu fil-baħar u ġieli kien hemm uħud li baqgħu ma nstabu qatt ukoll.

Triq ix-Xabbata fir-raħal tagħna ta' Sannat għadha tfakkar f'din il-prattika ta' l-imgħoddi u f'dawk is-sajjieda li, biex jistadu, kienu jiddendlu ma' l-irdumijiet fl-inħawi ta' Sannat b'tant sogru għal ħajjithom.

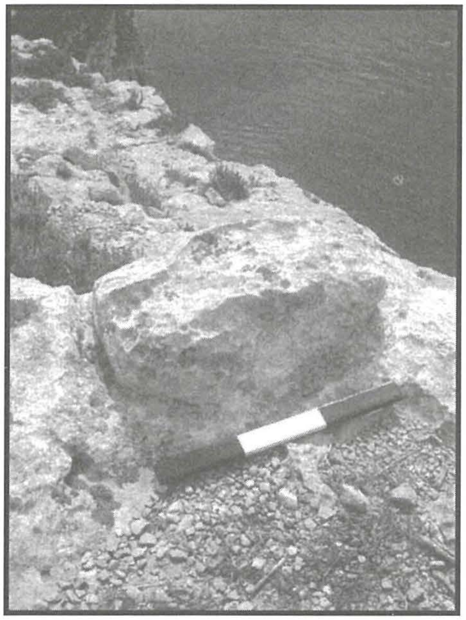

Marbat max-xifer ta' l-irdum ta' Seguna.

N.B. Dan it-tagħrif huwa bbażat fuq informazzjoni ġentilment mogħtija minn anzjani (li xi wħud minnhom illum mietu) minn Ta' Sannat u li jiftakru tajjeb din il-prattika tat-tixbit ma' l-irdumijiet.

<u>Sejba ta' qabar Ruman tardiv ġo barriera f'Ta' Sannat (korrezzjoni u żieda)</u>

Fil-ħarġa tas-sena l-oħra (7 / 2004) f'paġni 60-65, kien deher artiklu taħt it-titlu t'hawn fuq. Wara li saret iktar riċerka, irid jiġi kkjarifikat li l-qabar, misjub f'"Tas-Seqer" bejn "Ta' Marziena" u "Ta' Randu" (fil-limiti ta' Sannat) minn Frenċ Mercieca "Ta' Furtun" meta dan kien għad kellu 36 sena, kien instab nhar is-7 ta' Jannar 1929 (u mhux fit-13 ta' Jannar). Is-Sur Edward Borg Cardona, l-inġinier distrettwali tal-P.W.D. f'Għawdex, kien irċieva r-rapport tas-sejba dakinhar stess u, flimkien mas-Supt. E. Galea immedjatament żaru l-post tas-sejba u taw struzzjonijiet lil Frenċ Mercieca biex, sakemm jaslu struzzjonijiet oħra, jippreserva kollox filwaqt li l-post (tas-sejba) kellu jinżamm taħt għassa mill-pulizija. Sar ukoll rapport lid-Direttur tal-Mużewijiet. Imbagħad nhar it-13 ta' Jannar 1929, Prof. Temi Zammit (il-kuratur tas-sezzjoni ta' l-Arkeoloġija), akkumpanjat mill-imsemmi Edward Borg Cardona, żar il-post tas-sejba u eżamina l-oġġetti misjuba filwaqt li ta struzzjonijiet biex l-għassa mill-pulizija tispiċċa u Frenċ Mercieca jkompli bix-xogħol tiegħu fil-barriera.

Ara: N(ational) A(rchives) G(ozo) / P(olice) D(epartment) / 1 (Police Occurrences) / 194, f. 38v-40r. 45v-46r.